

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

МАУП

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
дисципліни
“ЛАТИНСЬКА МОВА”
(для бакалаврів)

МАУП

Київ
ДП «Видавничий дім «Персонал»
2009

Підготовлено кандидатом педагогічних наук, доцентом кафедри іноземних мов *В. Г. Домніч*

Затверджено на засіданні кафедри іноземних мов
(протокол № 11 від 25.04.08)

Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом

В. Г. Домніч. Навчальна програма дисципліни “Латинська мова” (для бакалаврів). — К.: МАУП, 2009. — с. 26

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план, зміст дисципліни “Латинська мова”, форми поточного та підсумкового контролю, питання для самоконтролю, варіанти контрольних робіт, а також список літератури.

- © Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП), 2009
- © ДП «Видавничий дім «Персонал», 2009

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Знання іноземних мов в наш час є запорукою успішного спілкування, управління організаціями і ведення бізнесу. Відкритість сучасного українського суспільства, академічна мобільність студентів, наукові контакти та обміни, яскраво виражена професійна спрямованість вивчення іноземних мов визначають високий соціальний престиж лінгвістичної освіти. Зокрема, портрет сучасного спеціаліста в будь-якій сфері знань та діяльності немислимий без знання хоча б однієї іноземної мови. Нагальною потребою є також підвищення комунікативної компетентності.

Особливо важливим є усвідомлення суспільством того факту, що вивчення іноземних і ширше — нерідних мов і культур сприяє не тільки розвитку окремої особистості у світі, що динамічно змінюється, але і гармонійному розвитку всього суспільства, виховує повагу до рідної культури, прищеплює толерантність у ставленні до інших мов і культур, здатність до міжкультурної взаємодії, готовність до діалогу.

Україна — незалежна держава, яка здійснює ряд важливих заходів для того, щоб увійти до світового співтовариства. Економічні та політичні реформи стали причиною як інтернаціоналізації університетів, так і зростання мобільності викладачів та студентів. Суспільство потребує все більше спеціалістів, які можуть працювати на міжнародному рівні.

Безперервна традиція і незаперечна необхідність вивчення курсу латинської мови в усіх вузівських програмах спеціальності “Правознавство” зумовлена низкою як загальноосвітніх, так і вузькопрофесійних чинників. Історично склалося так, що античний Рим став колыскою всієї сучасної західної цивілізації, культури, основою нових європейських мов. Оскільки давній Рим був класичним взірцем правової держави, досконале римське право послужило базою становлення юриспруденції всіх сучасних країн західного світу, а латинська юридична лексика покладена в основу міжнародної юридичної термінології. У нинішньому юридичному лексиконі є значна кількість латинських слів і виразів, як-от: юрист, юстиція, юриспруденція, алібі, аргумент, адвокат, арбітр, цивільний, кримінал, легітимність, трибунал, статус, президент, конституція, кодекс, презумпція, вето, персона грата, де-юре, де-факто та ін.

Знання латинської мови є необхідною умовою успішної професійної діяльності для спеціаліста, який прагне працювати у правовій сфері.

Латинська мова на юридичному факультеті одночасно із загальноосвітньою функцією виконує роль допоміжної дисципліни в підготовці фахівця-правознавця (будучи мовою писемних джерел римського права і міжнародною мовою правознавчої термінології).

Курс латинської мови для юристів має бути якнайтісніше пов'язаний з курсом римського права, крім того, знання латинської мови сприяє глибшому розумінню майбутнім юристом термінології та логіки фахових дисциплін, кращому засвоєнню сучасних іноземних мов, рідної мови, ділової лексики, юридичної деонтології.

Основа програми з латинської мови — це навчальний тематичний план, обумовлений визначеною кількістю годин. Кожна тема програми детально розписана у вигляді поурочного плану. Студент знайде тут роз'яснення, яких саме конкретних знань і навичок він має набути з кожної теми курсу латинської мови. До кожного розділу програми подано контрольні завдання, що складаються з вправ на закріплення граматичної теми і текстів для перекладу. До програми включено також зразки оригінальних латинських прозових і поетичних творів, латинсько-український словник, перелік рекомендованої літератури.

Метою вивчення латинської мови на юридичному факультеті є набуття студентами навичок читання, правильної вимови та наголосу, знання напам'ять визначеної програмою кількості юридичних термінів, формулювань, виразів і цитат, читання зі словником і переклад латинських оригінальних правових текстів.

Студент повинен оволодіти основами елементарної граматики латинської мови юридичних текстів, вміти читати і перекладати із словником оригінальні юридичні тексти, практично користуватися юридичною термінологією. Ця програма передбачає як обов'язковий курс латинської мови на юридичному факультеті, так і заняття латиною за спеціалізацією.

У процесі досягнення основної мети реалізуються освітні завдання, що є складовою частиною загальноосвітньої програми правознавчого факультету. Завдання вивчення латинської мови студентами інститутів іноземних мов впливають з міждисциплінарного значення цього предмета:

1. Мова — джерело історії, досягнення культури давніх народів, джерело мудрості.
2. Наукові терміни в іноземних та рідній мовах мають переважно латинське походження.
3. Лінгвістичні терміни, а також сама граматична та синтаксична організація нових європейських мов повинні вивчатися, виходячи з їх латинської основи.
4. Розвиток аналітичного мислення й структурного підходу до мовних явищ.
5. Латинська мова сприяє вихованню гуманістичних, естетичних, патріотичних почуттів студентів.

Студент повинен уміти:

- правильно вимовляти, наголошувати латинські слова;
- читати і перекладати нормативні тексти з юридичної латини;
- користуватися нормативною юридичною латинською термінологією;
- знати напам'ять 150 латинських юридичних виразів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
дисципліни
“ЛАТИНСЬКА МОВА”

№ пор.	Назва змістового модуля та теми	Кількість годин			
		Всього	У тому числі		
	Лекції		Семінарські заняття	СРС	
1	2	3	4	5	6
1	Змістовий модуль I. Історія розвитку латинської мови Історія латинської мови. Літературна латинська мова	11	2	2	8
2	Алфавіт. Фонетика. Голосні та приголосні звуки. Наголос	8		2	6

1	2	3	4	5	6
	Змістовий модуль II. Дієслово. Граматичні категорії латинського дієслова				
3	Дієвідміни. Основні дієслівні форми. Система інфекта. Praesens indicativi activi et passivi дієслів 1–4 дієвідмін. Наказовий спосіб	6		4	4
4	Imperfectum indicativi activi et passivi. Futurum 1 indicativi activi et passivi	6		4	4
	Змістовий модуль III. Іменник. Граматичні категорії латинського іменника				
5	Іменники I та II відмін. Дієслово esse	6		2	2
6	Займенник. Розряди. Відмінювання	2			4
7	Іменники III відміни. Видозміна основ	6		4	4
	Змістовий модуль IV. Прикметник				
8	Прикметники III відміни. Відмінювання. Ступені порівняння прикметників. Прикметники I–II відмін.	8		2	6
9	Participia	4		2	4
10	Прислівник	4			2

1	2	3	4	5	6
	Змістовий модуль V. Система перфекта				
11	Часи перфекта Perfectum indicativi acnitvi et passivi. Plusquamperfectum et Futurum 2 indicativi activi et passivi	8		4	6
12	Coniunctivus. Особливості утворення	4		2	4
	Змістовий модуль VI. Синтаксис				
13	Знахідний з інфінітивом. Називний з інфінітивом	4		2	4
14	Орудний незалежний	3		2	4
15	Узгодження часів	4		2	4
16	Непряме питання	3		2	4
17	Віршування. Стопи Розміри. Елізії	5		2	4
Разом годин		108		34	74

ЗМІСТ
дисципліни
“ЛАТИНСЬКА МОВА”

Змістовий модуль I. Історія розвитку латинської мови

1. Історія латинської мови. Літературна латинська мова. Періодизація розвитку латинської мови в античну епоху. Латинська мова в Середні віки та в епоху Відродження. Латинська мова в часи Просвітництва в Європі та в Україні. Латинська основа міжнародної наукової термінології. Латинська мова як мова юридичних джерел. Загальноосвітнє значення латинської мови. Міжнародні латинські формули, вирази, прислів'я.
2. Алфавіт. Фонетика. Голосні та приголосні звуки. Наголос. Латинський алфавіт. Його зв'язок за походженням з давньогрецьким алфавітом. Звукова система. Вимова голосних та літер, що їх

позначають: **a, e, i, o, й, y**. Вимова **i** на початку слова чи складу перед голосними та між голосними **ia, ie, io, ii**. Дифтонги або сполучення двох голосних **ae, oe, ai, ei**. Вимова приголосних: **b, c, d, f, g, h, l, k, m, n, p, q, r, s, t, v, x, z**. Вимова буквосполучень: **ch, ph, th, rh, sch, ngu, su, ti**. Наголос. Довгота і короткість складів. Вживання великої літери.

3. Правила читання. Завдання початкового етапу навчання читання — формування певного рівня базових умінь і навичок, необхідних для правильного читання. Студенти поступово від початкових вправ переходять до текстів, насичених різноманітним граматичним і лексичним матеріалом. Для розвитку умінь і навичок читання вголос студент повинен оволодіти умінням (на рівні автоматизму) так відтворювати всі звуки латинської мови, щоб слухачу була забезпечена можливість розуміння тексту, який читається. Студент повинен опанувати поділ висловлювання, уміти вимовити фразу з відповідною інтонацією. Мета практичного володіння технікою читання вважається досягнутою повною мірою, якщо студент правильно вимовляє слова і отримує правильну інформацію.

Література: основна [1; 4];
додаткова [1; 2]

Змістовий модуль II. Дієслово. Граматичні категорії латинського дієслова

1. Дієвідміни. Основні дієслівні форми. Система інфекта. Praesens indicativi activi et passivi дієслів 1–4 дієвідмін. Наказовий спосіб. Граматичні категорії: особа, число, час, спосіб, стан. Розподіл за чотирма дієвідмінами. Словникова форма дієслова. Основи дієслова (*imperfectum, perfectum, supinum*). Три способи: *indicativus, imperativus, coniunctivus*. Наказова форма дієслова. Часи системи інфекта дійсного способу: *praesens, imperfectum, futurum*. Особові закінчення і суфікси часових і особових форм обох станів.
2. Praesens indicativi activi et passivi дієслів 1–4 дієвідмін. Наказовий спосіб.
3. Imperfectum indicativi activi et passivi. Futurum 1 indicativi activi et passivi.

Література: основна [3; 4];
додаткова [1]

Змістовий модуль III. Іменник. Граматичні категорії латинського іменника

1. Іменники I та II відмін. Дієслово **esse**. Граматичні категорії: рід, число, відмінок. Словникові форми. Розподіл на п'ять відмін. Зразки відмінювання. Особливості й загальні ознаки. Римські громадянські імена. Вживання іменників у юридичній термінології. Сполучення з **ius** та **res**. Граматичні категорії роду й числа. П'ять відмін іменників, їх основи: **I – a, II – o/e, III – i** або приголосний звук, **IV – u, V – e**. Закономірності утворення відмінкових форм. Парадигми відмін.
2. Займенник. Розряди. Відмінювання. Розряди займенників: особові, зворотні, присвійні, вказівні, означальні, відносні, питальні, неозначені, заперечні. Зразки відмінювання. Займенникові прикметники. Вживання займенників у юридичній термінології.
3. Іменники III відміни. Видозміна основ.

Література: основна [1; 2];
додаткова [2]

Змістовий модуль IV. Прикметник

1. Прикметники III відміни. Відмінювання. Ступені порівняння прикметників. Прикметники I–II відмін. Розподіл прикметників за трьома типами відмін іменників. Словникові форми. Узгодження прикметників з іменниками. Ступені порівняння прикметників та їх відмінювання. Суплетивні ступені порівняння прикметників. Вживання прикметників у юридичній термінології.
2. Participia.
3. Прислівник. Самостійні й похідні прислівники. Ступені порівняння прислівників. Вживання прислівників у юридичній термінології. Утворення прислівників від прикметників суфіксальним і описовим способами. Прислівникове вживання іменних форм **Acc. sing., Abl. sing.** Прислівники, утворені від займенників, числівників. Найуживаніші непохідні прислівники.

Література: основна [3; 4];
додаткова [1; 2]

Змістовий модуль V. Система перфекта

1. Часи перфекта. Perfectum indicativi acnitiivi et passivi. Часи системи перфекта дійсного способу: perfectum, plusquamperfectum, futunim II. Особові закінчення і суфікси перфектних часів активного стану. Аналітичні форми пасивного стану часів системи перфекта. Утворення часів кон'юнктиву. Дієслова третьої відміни на **-іо**. Відкладні і напіввідкладні дієслова. Неправильні дієслова: **fieri, ferre, ire, velle, nolle, malle**. Дієслово **esse** і похідні від нього. Недостатні дієслова: **aio, inquam, coepi, meminī**. Неособові форми дієслова. Інфінітиви теперішнього, минулого й майбутнього часу активного й пасивного стану.
2. Plusquamperfectum et Futurum 2 indicativi activi et passivi.
3. Coniunctivus. Особливості утворення.

Література: основна [1; 3; 4];
додаткова [1; 2]

Змістовий модуль VI. Синтаксис

1. Знахідний з інфінітивом. Називний з інфінітивом.
2. Орудний незалежний.
3. Узгодження часів.
4. Непряме питання.
5. Віршування. Стопи. Розміри. Елізії.

Література: основна [2; 3; 4];
додаткова [2]

ФОРМИ ПОТОЧНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточний контроль здійснюється на заняттях і після завершення кожного циклу занять відповідно до мети і завдань, які визначалися в кожному семестрі.

Підсумковий контроль відбувається у формі поточного опитування (колоквіуму), самостійних та контрольних робіт, перевірки домашніх завдань.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Правила читання латинських букв і буквосполучень.
2. Правила наголосу.
3. Граматичні категорії іменника.

4. Визначення практичної основи іменника. Правила запису іменника в словнику.
5. Іменники та прикметники I відміни.
6. Іменники та прикметники II відміни.
7. Узгодження прикметників з іменниками II відміни.
8. Іменники III відміни. Приголосна, голосна та мішана групи.
9. Прикметники III відміни.
10. Узгодження прикметників з іменниками всіх відмін.
11. Ступені порівняння прикметників.
12. Розряди займенників.
13. Особливості відмінювання займенників.
14. Числівник. Утворення і відмінювання кількісних числівників.
15. Утворення і відмінювання порядкових числівників.
16. Узгодження числівників з іменниками.
17. Граматичні категорії дієслова. Основні форми дієслова.
18. Інфінітив у латинській мові.
19. Дієвідміни. Основа інфекта.
20. Особові закінчення активного стану часів системи інфекта.
21. Особові закінчення пасивного стану часів системи інфекта.
22. Praesens Indicativi activi.
23. Praesens Indicativi passivi.
24. Imperfectum indicativi activi
25. Imperfectum indicativi passivi.
26. Futurum I indicativi activi.
27. Futurum I indicativi passivi.
28. Наказовий спосіб теперішнього часу.
29. Наказовий спосіб майбутнього часу.
30. Часи системи інфекта дієслова **esse** “бути”.
31. Дієслова, похідні від **esse**.
32. Система часів dokonаного виду дієслова. Основа перфекта.
33. Perfectum indicativi activi.
34. Plusquamperfectum et Futurum II indicativi activi.
35. Відмінювання дієслова **esse** в часах системи перфекта.
36. Дієприкметники теперішнього часу.
37. Дієприкметники минулого часу.
38. Дієприкметники майбутнього часу.
39. Пасивна форма часів системи перфекта.
40. Описова дієвідміна активного стану.
41. Герундив.

42. Описова дієвідміна пасивного стану.
43. Активна і пасивна конструкції.
44. Nominativus cum Infinitivo.
45. Accusativus cum Infinitivo
46. Nominativus duplex.
47. Accusativus duplex.
48. Ablativus Absolutus.
49. Кон'юнктив.
50. Вживання кон'юнктива у незалежних реченнях.
51. Пасивний стан кон'юнктива.
52. Синтаксис складного речення.
53. Синтаксис складнопідрядного речення.
54. Підрядні речення часу.
55. Порядок роботи над перекладом.
56. Особливості перекладу простого речення.
57. Особливості перекладу складного речення.
58. Особливості перекладу речення з інфінітивними конструкціями.
59. Особливості перекладу речення в пасивному стані.
60. Вибрана юридична термінологія і загальноновживані крилаті вислови-сентенції.

ВАРІАНТИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Тема 1. Граматичні категорії дієслова. Praesens indicativi activi

Письмово провідміняти дієслова:

abetto, are — бути співучасником;

compareo, ere — стояти перед судом;

appello avi, atum, are — називати, оголошувати;

credo, credidi, creditum, credere — вірити, позичати;

debeo, debui, debitum, debere — бути зобов'язаним, мусити, заборгувати;

punio, ivi, itum, ire — карати.

Перекласти

1. Amat victoria curam. 2. Vivere est militare. 3. Cogito, ergo sum (Cartesius). 4. Aquila non captat muscas. 5. Bis dat, qui cito dat. 6. Dum spiro — spero. 7. Haud semper errat fama. 8. Historia est magistra vi-

tae (Cic.). 9. Ibi victoria, ubi concordia. 10. Ira saepe causa iniuriae est. 11. Mala herba cito crescit. 12. Natura nihil facit frustra. 13. Non scholae, sed vitae discimus. 14. Patriam nostram amare et defendere debemus. 15. Pecunia non olet (Vespas.). 16. Qui non improbat, approbat. 17. Qui quaerit, reperit. 18. Schola viam scientiarum monstrat. 19. Scientia potentia est. 20. Tantum scimus, quantum memoria tenemus. 21. Victoria copiis gloriam praebet. 22. Generosi animi et magnifici est iuvare et prodesse. 23. Matrimonia debet esse libera. 24. Nemo qui condemnare potest, absolvere non potest.

Перекласти:

1. Ми напишемо листа нашому другові. 2. Треба, щоб закон був короткий. 3. Будь-який початок важкий. 4. Зірки вказують шлях морякам. 5. Немає диму без вогню. 6. Я пишу листа вчителю.

Тема 2. Іменники та прикметники II відміни. Займенники. Imperat ivus praesentis activi

Письмово провідміняти і перекласти словосполучення:

amicus meus; fatum malum; magister unus; initium bonum. arbiter noster; dolus malus. furtum manifestum; matrimonium iustum.

Перекласти

1. Aliena vitia in oculis habemus, a tergo nostra sunt. 2. Aquae et igni interdicere. 3. Arbitrumentum aequum tribuit cuique suum. 4. Arbitrium est iudicium boni viri secundum aequum et bonum. 5. Bonis nocet, qui malis parcat. 6. Cessa regnare, si non vis iudicare. 7. Commodum ex iniuria sua non habere debet. 8. Compendia sunt dispendia. 9. Contra factum non est argumentum. 10. Culpa poena par esto. 11. Dat veniam corvis, vexat censura columbas. 12. De lingua stulta incommoda multa. 13. Et tu, Brute, contra me! 14. Eventus est magister stultorum. 15. Factum unius alteri nocere non debet. 16. Festina lente! 17. Fide, sed cui — vide. 18. Hic spinas colligit, ille rosas. 19. Honestè vivere, alteri non laedere, suum cuique tribuere. 20. Iniquum est alios permittere, alios inhibere mercaturam. 21. Iustitia est fundamentum regnorum.

Перекласти

1. Ми повинні захищати свою Батьківщину. 2. Від смерті немає ліків. 3. Я мислю — значить існую. 4. Або пан або пропав. 5. Жити значить боротися. 6. Вірних друзів за гроші не купиш.

Тема 3. Praesens indicativi passivi

Письмово провідміняти дієслова в Praesens indicativi passivi:

appello, appellavi, appellatum, appellare — називати, оголошувати; credo, credidi, creditum, credere — вірити, позичати; debeo, debui, debitum, debere — бути зобов'язаним, мусити, заборгувати; punio, punivi, punitum, punire — карати.

Замінити активну конструкцію пасивною

Aquila non captat muscas. Silva umbram praebet. Amici vitam ornant.

Перекласти

1. Ager ab agricolis aratur. 2. Argumenta ponderantur, non numerantur. 3. Aut vincere, aut mori. 4. Avaritia neque copia neque inopia minuitur. 5. Castra vallo fossaque muniuntur. 6. Causa proxima, non remota spectatur. 7. Clavus clavo pellitur. 8. Etiam magna regna delentur. 9. Fatetur facinus is, qui iudicium fugit. 10. Imperitia pro culpa habetur. 11. Incolae Galliae antiquae ipsorum lingua Celtae, Latina lingua Galli appellantur. 12. Malis displicere laudari est. 13. Malo alieno saepe docemur. 14. Nemo debet bis puniri pro uno delicto. 15. Nihil recte sine exemplo docetur aut discitur. 16. Nunquam periculum sine periculo vincitur. 17. Prudentia saepe vitantur pericula. 18. Qui non negat, fatetur. 19. Si vis amari, ama. 20. Socii mei socius meus socius non est. 21. Ut salutamus, ita resalutamur.

Перекласти

1. Ми любимо свою Батьківщину. 2. Учні читають римські та грецькі книги. 3. Вовк вовка не кусає. 4. Жителі островів — моряки і землероби. 5. Платон мені друг, проте істина дорожче. 6. Латинська мова — мова антична.

Тема 4. Imperfectum indicatīvi actīvi et passīvi. Futurum I indicatīvi actīvi et passīvi. Іменники і прикметники III відміни)

Письмово провідміняти словосполучення:

alma mater — мати-годувальниця;
bonus iudex — хороший суддя;
communis opinio — спільна думка;
communis scriptura — спільний документ, угода;
ultima voluntas — остання воля;
alta proditio — державна зрада;
actio criminalis — кримінальний позов.

Перекласти. Утворити особові форми всіх часів активного і пасивного стану системи інфекта від дієслів з тексту

1. A bove maiori discit arare minor. 2. Ad impossibilia lex non cogit. 3. Amicus Plato, sed magis arnica veritas. 4. Applicatio est vita regulae. 5. Aspera et dura vita tua erit, amice, nisi semper laborabis. 6. Certa stant omnia lege. 7. Cito pede labitur aetas. 8. Coelum, non animum mutant, qui trans mare currunt. 9. Cogitationis poenam nemo patitur. 10. Communis error facit ius. 11. Confessus pro iudicato habetur. 12. Coniunctio mariti et feminae est de iure naturae. 13. Consuetudo est altera natura. 14. Consultor homini tempus utilissimus. 15. Curantes iura iuvant. 16. Da tua dum tua sunt, post mortem tunc tua non sunt. 17. Debitor creditoris est debitor creditoris. 18. Dura lex, sed lex. 19. Errare humanum est; stultum est in errore perseverare. 20. Finis coronat opus. 21. Fortes fortuna adiuvat. 22. Ab uno disce omnes.

Перекласти

1. Ми повинні любити і захищати свою вітчизну. 2. Учні розповідають історії. 3. Від смерті немає ліків. 4. Древні народи поклонялись багатьом богам. 5. Праця зміцнює тіло. 6. Пізнай себе сам.

Тема 5. Іменники IV і V відміни. Ступені порівняння прикметників. Perfectum indicatīvi actīvi et passīvi

Провідміняти й перекласти:

manus propria; senatus Romanus;
domus mea; prima facies;

dies constituta, res mobilis
res publica; exercitus noster.

Перекласти. Знайти прикметники, утворити від них ступені порівняння. Знайти дієслова, поставити їх в особових формах Perfectum indicativi activi et passivi.

1. Amicus verus amore, more, ore, re cognoscitur. 2. Diligentia in omnibus rebus valet. 3. Divide et impera, cum radix et vertex imperii in obedientium consensu rata sunt. 4. Ea est profecto iucunda laus, quae ab iis tribuitur, qui ipsi veram et iustam meruerunt laudem. 5. Exempla praeceptis utiliora sunt. 6. Honestas mors melior est, quam vita turpis. 7. Iratus homo sui compos non est. 8. Libertas, leges et pax sunt optima bona. 9. Mare verborum, gutta rerum. 10. Natura incipit, ars dirigit, usus perficit. 11. Nobilis est ilia Biantis vox: "Omnia mea mecum porto". 12. Peior est bello timor ipse belli. 13. Post iucundam iuventutem, post molestam senectutem nos habebit humus. 14. Qui ninimum optat, minimo eget. 15. Ubi sunt, qui ante nos in mundo fuerunt? 16. Unus dies gradus est vitae. 17. Usus optimus omnium rerum magister est. 18. Malitia est acida; est mali animi affectus. 19. Peccata contra naturam sunt gravissima. 20. Actus Dei nemini est damnosus.

Перекласти

1. Без надії сподіваюсь 2. Не пишiть українською мовою, пишiть латинською. 3. Не маю часу говорити. 4. Поки живу – сподіваюсь. 5. Учні вчителю листа написали. 6. Вчителі навчать учнів читати та писати.

Тема 6. Дієприкметники теперiшнього, минулого і майбутнього часiв. Пасивна форма часiв системи перфекта. Описова дiєвiдмiна активного стану

Утворити дiєприкметники та форми часiв пасивного стану системи перфекта вiд дiєслiв:

appello, avi; credo, ere;
doceo, ere; audio, ire.

Перекласти. Знайти у тексті дієслова. Утворити від них пасивні форми часів системи перфекта.

1. Affirmanti, non neganti, incumbit probatio. 2. Alea iacta est. Donec eris felix, multos numerabis amicos, tempora si fuerint nubila, solus eris. 4. Multa cupientibus desunt multa. 5. Ex malis moribus bonae leges natae sunt. 6. Melior est iustitia vere praeveniens, quam severe iuniens. 7. Sero venientibus ossa. 8. Volens nolens. 9. Actus me invito actus non est meus actus. 10. Post scriptum. 11. Equi donati dentes non inspicuntur.

Перекласти

1. Хто пише, двічі читає. 2. Спочатку подумайте, потім говоріть. 3. Ми повинні захищати свою батьківщину. 4. Поки живеш, ти повинен працювати. 5. Орел не ловить мух. 6. Якщо спимо, нічого не чуюмо.

Тема 7. Plusquamperfectum indicativi activi. Futurum II indicativi activi

Перекласти. Знайти у тексті дієслова. Утворити від них усі форми часів системи перфекта.

1. Neminem cito laudaveris, neminem cito accusaveris. 2. Felix, qui potuit rerum cognoscere causas (Verg.). 3. In tria tempora tempus dividitur: quod fuit, quod est, quod futurum est. 4. Per risum multum poteris cognoscere stultum. 5. Si potero, vobis libenter prodero. 6. Ratio et oratio conciliant inter se homines, neque ulla re longius absumus a natura ferarum. 7. Stultissima hominis incauti excusatio est: "Non putaveram". 8. Ubi rerum testimonia adsunt, quid verbis opus est? 9. Ades amicis, amici tibi aderant. 10. Vir bonus est, qui patriae nostrae prodesse, hostibus nostris obesse studet.

Перекласти

1. З тобою вчимося і працюємо. 2. Я читаю свою книгу. 3. Книгу читає студентка. 4. Поле обробляють землероби. 5. Без причини тебе звинувачують. 6. Зірки морякам шлях вказують.

Тема 8. Герундив. Описова дієвідміна пасивного стану. Герундій

Перекласти

1. De gustibus non est disputandum. 2. A communi observantia non est recedendum. 3. A verbis legis non est recedendum. 4. Animus domi-

nandi; animus iniurandi animus signandi. 5. Argumenta non numeranda, sed ponderanda sunt. 6. Carcer ad homines custodiendos, non ad puniendos dari debet. 7. Perspicua vera non sunt probanda. 8. Docendo discimus. 9. Pacta sunt servanda. 10. Sciendum est. 11. Quod erat demonstrandum. 12. Non in legendo, sed in intelligendo leges consistunt. 13. Ad defendendum. 14. onus probandi. 15. Ad audiendum considerationem curiae.

SUMMARIUM HISTORIAE IURIS ROMANI

Iura populi Romani sunt omnium artium praeclarorum antiquitatis, ius Romanum origo ex lege duodecim tabularum capit. Leges duodecim tabularum (LXIIT) saeculo quinto ante nostram aera a decemviris editae sunt. Decemviri bene mores maiorum atque leges Solonis sciverunt. Nota est regula “mos legem regit”. Verbum “ius” de “iustitia” oritur (Paul.), iustitia velut aequitas est (Ulp.). Celsus docet “ius est ars boni et aequi”, iura populi Romani divisa sunt in ius publicum et ius privatum, ius naturale est commune omnium hominum et animalium, ius gentium commune omnium iure gentium fit. Cives, Latini et peregrini liberi sunt. Libertini, qui ex servitute manumissi sunt. Ius civile ex legibus, plebiscitis, senatusconsultis, decretis principum, responsis iurisprudentium oritur. Praecepta iuris haec sunt: honeste vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere (Ulp.). Pater historiae iuris Romani est Gaius, clarissimus iurisprudens. Institutionum iuris civilis commentarii quattuor anno MCCMXVI aperti sunt. In “Institutionibus” Gaii legimus de fontibus iuris Romani sententiis veterum de personis, de rebus et de actionibus. Italia est patria iurisprudentiae, iurisprudentia Romae temporibus imperatoribus florebat. Qui consuluntur, dictores aut iurisprudentes nominabantur. Praxis iudicum interpres legum erat. iurisprudentia ex usu, responsis prudentium et iuribus respondendi constabat. Cognoscemus nomina et opera multorum auctorum (Gaius, Celsus, Iulianus, Pomponius, Paulus Papinianus, Ulpianus etc.). Ulpianus libro quadragesimo quinto de testamentis scribit. Romae duae scholae (Sabiniani et Proculiani) notae sunt. Summa summarum historiae iuris Romani est Corpus iuris civilis (CIC). Codificatio iuris Romani ex quarta parte consistit: Institutiones. Digesta (aut Pandectae), Codex Iustinianus, Novellae (aut Leges), ius Romanum Europa percipitur. Invia est in ius Romanum via sine lingua Latina.

Перекласти

1. Древні народи багатьом богам поклонялись. 2. Римські хлопчики грецькими рабами навчались. 3. Ми будемо боротися за мир.

4. Хороших учнів учителі будуть хвалити. 5. Коли ти до мене прийдеш чи листа напишеш? 6. Кінець — ділу вінець.

Тема 9. *Modus coniunctivus*

Перекласти. Знайти дієслова. Утворити від них усі особові форми умовного способу.

1. Ad ea debeat adaptari ius, quae frequenter eveniunt. 2. Amemus patriam, pareamus senatui (Cic.). 3. Anathema sit! 4. Audiatur et altera pars! 5. Ante victoriam ne canas triumphum. 6. Spectatum veniunt, veniunt spectentur ut ipse. 6. Do, ut des; do, ut facias; facio, ut des, facio, ut facias. 7. Edimus ut vivamus, non vivimus, ut edamus (Socr.). 8. Gaudeamus igitur, iuvenes dum sumus! 9. Ab asscietis non fit iniuria.

DE LEGIBUS

Indignum est, in ea civitate, quae legibus contineatur discendi a legibus. Hoc enim vinculum est huius dignitatis, qua fruimur in republica, hoc — fundamentum libertatis, hoc — fons aequitatis: mens et animus, et consilium, et sententia civitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege suis partibus, ut nervis et sanguine et membris, uti non potest. Legum ministri — magistrates, legum interpretes iudices, legum denique idcirco omnes servi sumus, ut liberi esse possimus (Cic.).

Перекласти

1. Римські закони були суворими. 2. Людина людині друг. 3. Праця все переможе. 4. Коли мирно, то мистецтва процвітають. 5. У здоровому тілі здоровий дух. 6. Голос народу — голос істини.

Тема 10. *Accusativus et nominativus cum infinitivo. Accusativus et nominativus duplex. Ablativus absolutus*

Перекласти

1. Actore non probante reus absolvitur. 2. Admiror te, paries, non cecidisse ruinas, qui tot scriptorum taedia sustineas. 3. Aequum est neminem cum alterius detrimento fieri locupletiozem. 4. Cessante ratione legis cessat et ipsa lex. 5. Cui ignotum est illud Catonis: “Ceterum censeo Carthaginem delendam esse”. 6. Ille mi par esse deo videtur, Ille, si fas est, superare di-vos, Qui sedens adversus, identidem te Spectat et audit Dulce

riden-tem... (Cat.). 7. Fele absente mures securi sunt. 8. Legem brevem esse oportet. 9. Libertas est potestas faciendi id, quod iure licet. 10. Ratio est legis anima; mutata legis ratione, mutatur et lex. 11. Rebus sic stantibus. 12. Res pent domino. 13. Salva reram substantia. 14. Scio me nihil scire. 15. Scribere me quereris, Velox, epigrammata longa. ipse nihil scribis; tu breviora facis (Mart.). 16. Sero venientibus ossa. 17. Solem e mundo tollere videntur, qui amicitiam e vita tollunt (Cic.). 18. Speramus nos liberosque nostros multa bona visuros esse. 19. Suebi centum pagos habere dicuntur. 20. Urbem Syracusas maximam esse Graecarum urbium Siciliae saepe audi-vistis. 21. Vere dici potest magistratum legem esse loquentem, legem autem mutum magistratum (Cic.). 22. Veritas odium parit. 23. Versiculos in me narratur scribere Cinna. Non scribit, cuiuos carmina nemo legit (Mart.).

Перекласти

1. Мова швидка, думка швидша. 2. Розумний зрозуміє. 3. Восени дерево плоди прикрашають. 4. Біль душі важчий ніж болі тіла. 5. Земля більша за Місяць і менша ніж Сонце. 6. Троя була завойована греками.

MANCIPATIO

1. Mancipatio est imaginaria quaedam, venditio, quod et ipsum ius proprium civium Romarorum est. Eaque res ita agitur: Coram non minus quam quinque testibus civibus Romanis puberibus, et praeterea alio eiusdem condicfnis qui libram aeneam teneat, qui appellatur libripens, is qui mancipio accipit, aes tenet et ita dicit: hunc ego hominem ex iure quiritorium meum esse aio isque mihi emptus esto hoc aere aeneaque libra. Deinde aere percutit libram idque aes dat ei, a quo mancipium accipit, quasi pretii loco (G.).

2. Ideo autem aes et libra adhibetur, quia olim aeneis tantum nummis utebantur, nec ullus aureus vel argenteus in usu erat, sicut ex lege Duodecim tabularum intellegere possumus. Eorumque nummorum vis et potestas non in numero erat, sed in pondere (O.).

AD MELPOMENEN

Exegi monument(um) aere perennius
Regalique situ pyramid(um) altius,
Quod non imber edax, non Aquil(o) impotens
Possit diraer(e) aut innumerabilis

5 Annorum series et fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitin(am) usque ego postera
Crescam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacita virgine pontifex.
10 Dicar, qua violens obstrepit Aufidus
Et qua pauper aquae Daunus agrestium
Regnavit populor(um), ex humili potens
Princeps Aeolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
15 Quaesitam meritis et mihi Delphica
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

Marcus Tullius Cicero
In Catilinam oratio prima

I. Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? Quam diu etiam furor iste tuus nos eludet? Quem ad finem sese effrenata iactabit audacia? Nihilne te nocturnum praesidium Palatii, nihil urbis vigiliae, nihil timor populi, nihil concursus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverurit? Patere tua consilia non sentis? Constrictam iam horum omnium scientia teneri coniurationem tuam non vides? Quid proxima, quid superiore nocte egeris, ubi fueris, quos convocaveris, quid consilii ceperis, quem nostrum ignorare arbitraris?

O tempora! O mores! Senatus haec infellegit, consui videt: hic tamen vivit. Vivit? Immo vero etiam in senatum venit, fit publici consilii particeps, notat et designat oculis ad caedem unumquemque nostrum: nos autem, fortes viri, satis facere rei publicae videmur, si istius furorem ac tela vitemus. Ad mortem te, Catilina, duci iussu consulis iam pridem opertebat, in te conferri pestem, quam tu in nos iam diu machinaris. An vero vir amplissimus P. Scipio, pontifex maximus, Ti. Gracchum, mediocriter labefactantem statum rei publicae, privatus interfecit: Catilinam, orbem terrae caede atque incendiis vastare cupientem, nos consules perferemus? Nam illa nimis antiqua praetereo, quod C. Servilius Ahala Spurium Maellium, novis rebus studentem, manu sua occidit. Fuit, fuit ista quondam in hac republica virtus, ut viri fortes acrioribus suppliciis civem perniciosum quam acerbissimum hostem coercerent. Habemus senatus consultum in te, Catilina, vehemens et grave; non deest rei publicae consilium neque auctoritas huius ordinis: nos, nos, dico aperte, consules desumus.

II. Decrivit quondam senatus, ut L. Opimius consul videret, ne quid res publica detrimenti caperet: nox nulla intercessit — interfectus est propter quasdam seditionum suspiciones C. Gracchus clarissimo patre, avo, maioribus; occisus est cum liberis M. Fulvius consularis. Simili senatus consulto C. Mario et L. Valerio consulibus est permissa res publica; num unum diem postea L. Saturninum tribunum plebis et C. Servilium praetorem mors ac rei publicae poena remorata est? At nos vicesimum iam diem patimur hebescere aciem horum auctoritatis. Habemus enim huiusmodi senatus consultum, verum inclusum in tabulis, tamquam in vagina reconditum, quo ex senatus consulto confestim te interfectum esse, Catilina, convenit. Vivis, et vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam. Cupio, patres conscripti, me esse clementem, cupio in tantis rei publicae periculis me non dissolutum videri; sed iam me ipse inertiae nequitiaeque condemno. Castra sunt in Italia contra populum Romanum in Etruriae faucibus collocata, crescit in dies singulos hostium numerus; eorum autem castrorum imperatorem ducesque hostium intra moenia atque adeo in senatu videmus intestitam aliquam cotidie perniciem reipublicae molientem. Si te iam, Catilina, comprehendi, si interfici iussero, credo, erit verendum mihi, ne non potius hoc omnes boni serius a me, quam quisquam crudelius factum esse dicat. Verum ego hoc, quod iam pridem factum esse oportuit, certa de causa nondum adducor, ut faciam. Tum denique interficere, cum iam nemo tam improbus, tam perditus, tam tui similis inveniri poterit, qui id non iure factum esse fateatur. Quam diu quisquam erit qui te defendere audeat, vives, et vives ita, ut vivis, multis meis et firmis praesidiis obsessus, ne commovere te contra rem publicam possis. Multorum te etiam oculi et aures non sentientem, sicut adhuc fecerunt, speculabuntur atque custodient.

III. At enim quid est, Catilina, quod iam amplius exspectes, si neque nox tenebris obscurare coetus nefarios nec privata domus parietibus continere voces coniurationis tuae potest, si illustrantur, si erumpunt omnia? Muta iam istam mentem, mihi crede, obliviscere caedis atque incendiorum. Teneris undique; luce sunt clariora nobis tua consilia omnia, quae iam tecum licet recognoscas. Meministime me a. d. XII Kal. Novembres dicere in senatu, fore in armis certo die, qui dies futurus esset a. d. VI Kal. Novembres, C. Manlium, audaciae satellitem atque administrum tuae? Num me fefellit, Catilina, non modo res tanta, tam atrox tamque incredibilis, verum, id quod multo magis est admirandum, dies? Dixi ego idem in senatu caedem te optatum contulisse in a. d. V Kal. Novembres, tum cum multi principes civitatis Roma non tam sui conservandi quam tuo-

rum con-siliorum reprehendorum causa profugerunt. Num infitiri potes te illo ipso die, meis praesidiis mea diligenter circumclusum, commovere te contra rem publicam non potuisse, cum tu discessu ceterorum, nostra tamen, qui remansissemus caede te contentum esse dicebas?

Quid? cum te Praeneste Kal. ipsis Novem-bribus occupaturum nocturno impetu esse confideres, sensistine illam coloniam meo iussu meis praesidiis, cutodiis, vigiliis esse munitam? Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas, quod non ego non modo audiam sed etiam videam planeque sentiam.

IV. Recognosce tandem mecum noctem illam superiorem: iam intellego multo me vigilare acrius ad salutem, quam te ad per-niciem rei publicae. Dico te priore nocte venisse inter falcarios — non agam obscure — in M. Laecae domum; convenisse eodem **complures eiusdem amentiae scelerisque socios**. Num negare audes? — Quid taces? Convincam, si negas; video enim esse hic in senatu quosdam, qui tecum una fuerunt. O di immortales: ubinam gentium sumus? in qua urbe vivimus? quam rem publicam habemus? Hic, hic sunt, in nostro numero, patres conscripti, in hoc orbis terrae sanctissimo gravissimoque consilio, qui de nostro omnium interitu, qui de huius urbis atque adeo de orbis terrarum exitio cogitent. Hos ego video consul et de re publica sententiam rogo et, quos iam dudum ferro trucidari oportebat, eos nondum voce vulnero. Fuisti igitur apud Laecam illa nocte, Catilina; distribuisti partes Italiae; statuisti, quo queraque proficisci placeret; delegisti, quos Romae relinqueres, quos tecum educeres; discripsisti urbis partes ad incendia; confirmasti te ipsum iam esse exituro, dixisti paulum tibi esse etiam nunc morae, quod ego viverem: reperti sunt duo equites Romani, qui te ista cura liberarent et esse illa ipsa nocte paulo ante lucem me in meo lectulo interfecturos sese pollicerentur. Haec ego omnia, vixdum etiam coetu vestro dimisso, comperi; domum meam maioribus praesidiis munivi atque firmavi; exclusi eos, quos tu ad me salutatum miseras, cum illi ipsi venissent, quos ego iam multis ac summis viris ad me id temporis venturos esse praedixeram.

V. Servi, mehercule, mei si me isto pacto metuerent, ut te metuunt omnes cives tui, domum meam relinquendam putarem: tu tibi urbem non arbitraris? Et si me meis civibus iniuria suspectum tam graviter atque offensum viderem, carere me aspectu civium, quam infestis omnium oculis conspici mallet; tu, cum conscientia scelerum tuorum agnoscas odium omnium iustum et iam diu. tibi debitum, dubitas, quorum mentes sensusque vulneras, eorum aspectum praesentiamque vitare? Si te parentes timerent atque odissent tui neque eos ulla ratione placare posses, tu,

opinor, ab eorum oculis aliquo concederes; nunc te patria, quae communis est parens omnium nostrum, odit ac metuit et iam diu nihil te iudicat nisi per te, parricidio suo cogitare: huius tu neque auctoritatem verebere nec iudicium sequere nec vim peti-mescas? Quae tecum, Catilina, sic agit et quodam modo tacita loquitur; “Nullum iam aliquot annis iacinus exstitit nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni multorum civium neces, tibi vexatio direptioque sociorum impunita fuit ac libera; tu non so-lum ad neglegendas leges et quaestiones, verum etiam ad ever-tendas perfringendasque valuisti. Superiora illa, quamquam ferenda non fuerunt, tamen, ut potui, tuli: nunc vero me totam esse in metu propter unum te, quidquid increpauerit, Catilinam timeri, nullum videri contra me consilium iniri posse, quod a tuo scelere abhorreat, non est ferendum. Quam ob rem discede atque hunc mihi timorem eripe, si est verus — ne opprimar, sin falsus — ut tandem aliquando timere desinam”.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. *Мирошникова В. И., Федорова Н. А.* Учебник латинского языка. — М.: Изд-во МГУ, 1985.
2. *Сенів М. Г., Скорина Л. П., Постова Н. С.* Підручник з латинської мови для учнів гуманітарних коледжів, ліцеїв, гімназій. — К.: СІНТО, 1994.
3. *Ярхо В. Н., Лобода В. И.* Латинский язык. — М., 1969.
4. *Ярхо В. Н., Лобода В. И.* Латинский язык. — М., 1983.

Додаткова

1. *Тройський И. М.* Очерки по истории латинского языка. — М.; Л., 1953.
2. *Ярхо В. Н., Кайман Н. Л.* Латинский язык. — М.: Высш. шк., 2002.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	3
Тематичний план дисципліни “Латинська мова”	5
Зміст дисципліни “Латинська мова”	7
Форми поточного та підсумкового контролю	10
Питання для самоконтролю.....	10
Варіанти контрольних робіт	12
Список літератури.....	24

Відповідальний за випуск *А. Д. Вегеренко*
Редактор *С. М. Толкачова*
Комп’ютерне верстання *О. А. Варваріна*

Зам. № ВКЦ-4186

Формат 60 84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Тираж 50 пр.

Міжрегіональна Академія управління персоналом (МАУП)
03039 Київ-39, вул. Фрометівська, 2, МАУП

ДП «Видавничий дім «Персонал»
03039 Київ-39, просп. Червонозоряний, 119, літ. XX

*Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб’єктів видавничої справи ДК № 3262 від 26.08.2008 р.*